

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

6 octombrie 2015 *

„Trimitere preliminară — Cooperare judiciară în materie civilă — Competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești — Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 — Articolul 1 alineatul (1) litera (b) — Domeniu de aplicare material — Convenție de partaj succesoral între soțul supraviețuitor și copiii minori, reprezentați de un tutore — Calificare — Necesitatea aprobării unei astfel de convenții de către instanță — Măsură privind răspunderea părintească sau măsură privind succesiunile”

În cauza C-404/14,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Nejvyšší soud (Republica Cehă), prin decizia din 25 iunie 2014, primită de Curte la 25 august 2014, în procedura inițiată de

Marie Matoušková, în calitate de comisar judiciar,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnul A. Ó Caoimh, doamna C. Toader (raportor) și domnii E. Jarašiūnas și C. G. Fernlund, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru guvernul ceh, de M. Smolek și de J. Vlácil, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de M. Wilderspin și de M. Thomannová-Körnerová, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 25 iunie 2015,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: ceha.

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 1 alineatul (1) litera (b) și alineatul (3) litera (f) din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 (JO L 338, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 183).
- 2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unei proceduri inițiate de doamna Matoušková, în calitate de comisar judiciar, vizând stabilirea competenței judiciare pentru aprobarea convenției de partaj succesoral încheiate de tutorele unor copii minori în numele acestora.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Regulamentul nr. 2201/2003

- 3 Articolul 1 din acest regulament prevede:

„(1) Prezentul regulament se aplică, oricare ar fi natura instanței, materiilor civile privind:

[...]

(b) atribuirea, exercitarea, delegarea, retragerea totală sau parțială a răspunderii părintești.

(2) Materiile prevăzute la alineatul (1) litera (b) cuprind în special:

[...]

(b) tutela, curatela și instituțiile similare;

(c) desemnarea și atribuțiile oricărei persoane sau oricărui organism însărcinat să se ocupe de persoana copilului sau bunurile copilului, să-l reprezinte sau să-l asiste;

[...]

(e) măsurile de protecție a copilului privind administrarea, conservarea sau dispoziția cu privire la bunurile copilului.

(3) Prezentul regulament nu se aplică:

[...]

(f) actelor fiduciare și succesiunilor;

[...]”

4 Potrivit articolului 2 din regulamentul menționat:

„În sensul prezentului regulament:

[...]

7. «răspundere părintească» înseamnă ansamblul drepturilor și obligațiilor conferite unei persoane fizice sau unei persoane juridice în temeiul unei hotărâri judecătorești, al unui act cu putere de lege sau al unui acord în vigoare privind persoana sau bunurile unui copil. Aceasta cuprinde în special încredințarea și dreptul de vizită;

8. «titular al răspunderii părintești» înseamnă orice persoană care exercită răspunderea părintească față de un copil;

[...]”

5 Articolul 8 din același regulament, intitulat „Competență de fond”, prevede la alineatul (1):

„Instanțele judecătorești dintr-un stat membru sunt competente în materia răspunderii părintești privind un copil care are reședința obișnuită în acest stat membru la momentul la care instanța este sesizată.”

6 Articolul 12 din Regulamentul nr. 2201/2003 are următorul cuprins:

„(1) Instanțele judecătorești din statul membru care exercită competența [...] cu privire la o cerere de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei sunt competente în orice chestiune privind răspunderea părintească în legătură cu această cerere [...]

[...]

(3) Instanțele judecătorești dintr-un stat membru sunt competente, de asemenea, în materie de răspundere părintească în alte proceduri decât cele menționate la alineatul (1) atunci când

(a) copilul are o legătură strânsă cu acest stat membru, în special datorită faptului că unul dintre titularii răspunderii părintești își are reședința obișnuită aici sau copilul este resortisant al acestui stat membru

și

(b) competența instanțelor a fost acceptată în mod expres sau în orice alt mod neechivoc de către toate părțile la procedură la data sesizării instanței, iar competența este în interesul superior al copilului.”

Regulamentul (UE) nr. 650/2012

- 7 Considerentul (9) al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (JO L 201, p. 107) are următorul cuprins:

„Domeniul de aplicare al prezentului regulament ar trebui să includă toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate, și anume la toate formele de transfer de bunuri, drepturi și obligații din cauză de deces, fie că este vorba de un act voluntar de transfer în temeiul unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat*.”

- 8 Potrivit articolului 1 alineatul (2) literele (a) și (b) din acest regulament:

„Sunt excluse din domeniul de aplicare al prezentului regulament:

- (a) statutul persoanelor fizice, precum și relațiile de familie și relațiile care, în conformitate cu legea care le este aplicabilă, sunt considerate ca având efecte comparabile;
- (b) capacitatea juridică a persoanelor fizice, fără a aduce atingere articolului 23 alineatul (2) litera (c) și articolului 26;

[...]”

- 9 Articolul 23 din regulamentul menționat prevede:

„(1) Legea stabilită în temeiul articolelor 21 sau 22 [din același regulament] reglementează succesiunea în ansamblul său.

(2) Această lege reglementează, în special:

[...]

- (c) capacitatea succesorală;

[...]”

- 10 Articolul 26 din acest regulament, intitulat „Condițiile de fond ale dispozițiilor pentru cauză de moarte”, prevede:

„(1) În sensul articolelor 24 și 25, următoarele elemente se referă la condițiile de fond:

- (a) capacitatea persoanei care întocmește dispoziția pentru cauză de moarte de a întocmi o astfel de dispoziție;

[...]”

- 11 Întrucât acest regulament este aplicabil, conform articolului 84, începând cu 17 august 2015, el nu este aplicabil *ratione temporis* în litigiul principal.

Dreptul ceh

- 12 Articolul 179 din Codul de procedură civilă, în versiunea în vigoare la data faptelor din litigiul principal, prevede:
- „Dacă validitatea unui act juridic încheiat în numele unui minor necesită aprobarea unei instanțe, aceasta îl va aproba dacă acest lucru este în interesul minorului.”
- 13 În temeiul articolului 28 din Codul civil, în vigoare până la 31 decembrie 2013, reprezentantul legal îndeplinește, în numele copilului, toate actele pentru administrarea bunurilor sale. Cu toate acestea, pentru actele juridice de dispoziție cu privire la bunuri care nu sunt acte de gestiune curentă, este necesară obținerea acordului instanței competente.
- 14 Potrivit articolului 36 alineatul (1) din Legea nr. 94/1963 privind familia, în vigoare până la 31 decembrie 2013, „părinții reprezintă legal copilul în actele juridice pentru care acesta nu are capacitate deplină”.
- 15 Conform articolului 37 alineatul (1) din legea menționată, niciunul dintre părinți nu își poate reprezenta copilul în cazul în care actele juridice privesc chestiuni în care ar putea surveni un conflict de interese între părinți și copil sau între copiii acelorași părinți.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 16 Prin decizia din 27 aprilie 2010, Městský soud v Brně (Tribunalul Municipal din Brno) a deschis procedura succesorală a doamnei Martinus, decedată la 8 mai 2009 în Țările de Jos. Doamna Matoušková, notar, a fost însărcinată, în calitate sa de comisar judiciar, cu realizarea actelor procedurii succesorale. Aceasta a constatat că defuncta era resortisant ceh, domiciliată la data decesului la Brno (Republica Cehă). Soțul defunctei și cei doi copii minori ai acestora (denumiți în continuare „moștenitorii”) aveau reședința în Țările de Jos.
- 17 Pentru a preveni posibile conflicte de interese între moștenitori, Městský soud v Brně a numit, în conformitate cu dispozițiile cehe, un tutore ad-hoc pentru a reprezenta interesele copiilor minori. Participanții la procedură au declarat că nicio procedură succesorală nu era în curs în Țările de Jos.
- 18 La 14 iulie 2011, moștenitorii au încheiat o convenție de partaj succesoral. Prin decizia din 10 august 2011, Městský soud v Brně a stabilit valoarea normală a patrimoniului defunctei, cuantumul datoriilor și valoarea netă a succesiunii.
- 19 La 2 august 2012, în cadrul procedurii succesorale notariale, soțul supraviețuitor a invocat un fapt nou, și anume că, la data decesului, defuncta avea, în realitate, domiciliul în Țările de Jos și nu dispunea, în Republica Cehă, decât de un domiciliu înregistrat care nu corespundea realității. În plus, acesta a informat că o procedură succesorală era deja în curs în Țările de Jos și a prezentat un certificat în acest sens, datat 14 martie 2011.
- 20 Convenția de partaj succesoral a fost prezentată de doamna Matoušková instanței de tutelă, dat fiind că două dintre părțile la convenția menționată erau copii minori.
- 21 Instanța de tutelă menționată, fără să se pronunțe cu privire la fond, a restituit dosarul doamnei Matoušková pentru motivul că minorii aveau reședința de mult timp în afara Republicii Cehe, arătând că nu se putea declara necompetentă și nici nu putea să trimită cauza la Nejvyšší soud (Curtea Supremă) pentru stabilirea instanței competente teritorial.

- 22 În aceste împrejurări, doamna Matoušková s-a adresat direct Nejvyšší soud, la 10 iulie 2013, solicitând acesteia să stabilească instanța competentă teritorial pentru aprobarea convenției de partaj succesoral în discuție în litigiul principal.
- 23 Această instanță apreciază că interpretarea de către Curte a Regulamentului nr. 2201/2003 este necesară întrucât aprobarea în cauză este o măsură destinată să protejeze interesele minorilor și poate intra în domeniul de aplicare al regulamentul menționat. Cu toate acestea, o asemenea măsură, adoptată în cadrul unei proceduri succesoriale, ar putea fi calificată de asemenea drept măsură privind succesiunile și, astfel, să fie exclusă din domeniul de aplicare al regulamentul menționat, în temeiul articolului 1 alineatul (3) litera (f) din acesta.
- 24 În aceste condiții, Nejvyšší soud a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„În cazul în care tutorele unui minor încheie în numele minorului un acord succesoral care necesită aprobarea de către o instanță pentru a fi valabil, este vorba, din punctul de vedere al instanței, despre o materie în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) sau despre o materie în sensul articolului 1 alineatul (3) litera (f) din Regulamentul nr. 2201/2003 [...]?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 25 Reiese din dosarul prezentat Curții că acordul încheiat între moștenitori nu este un pact asupra unei succesiuni viitoare, ci constituie o convenție de partaj al unei succesiuni deja deschise.
- 26 În consecință, este necesar să se considere că, prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă Regulamentul nr. 2201/2003 trebuie interpretat în sensul că aprobarea unei convenții de partaj succesoral încheiate de un tutore în numele unor copii minori constituie o măsură privind exercitarea răspunderii părintești, în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) din respectivul regulament, care intră, așadar, în domeniul de aplicare al acestuia din urmă, sau dacă o asemenea procedură constituie o măsură privind succesiunile, în sensul articolului 1 alineatul (3) litera (f) din regulamentul menționat, exclusă din domeniul de aplicare al acestuia.
- 27 În cauza principală, reiese din dosarul prezentat Curții că doamna Matoušková, în calitatea sa de comisar judiciar, a inițiat procedura de aprobare a convenției de partaj succesoral în fața instanței de tutelă din cauza faptului că acest acord a fost încheiat de tutore în numele copiilor minori, care au o capacitate juridică restrânsă și care, în temeiul dispozițiilor dreptului ceh, pot îndeplini numai acte juridice adaptate nivelului de maturitate intelectuală și psihologică corespunzător vârstei lor. Celelalte acte juridice sunt încheiate, în numele minorilor, de reprezentanții lor legali.
- 28 Astfel, aprobarea convenției de partaj succesoral este o măsură luată având în vedere capacitatea juridică a minorului, care urmărește să protejeze interesul superior al copilului și care este cerută, în temeiul dreptului ceh, pentru actele juridice privind administrarea bunurilor care nu sunt acte de gestiune curentă.
- 29 O asemenea măsură se raportează direct la capacitatea juridică a persoanei fizice (a se vedea prin analogie Hotărârea Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, punctul 26) și se înscrie, prin natura ei, în cadrul unei acțiuni al cărei scop este de a satisface nevoia de protecție și de asistență a copiilor minori.
- 30 Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctul 41 din concluzii, capacitatea juridică și aspectele legate de reprezentare aferente acesteia trebuie apreciate în funcție de criterii proprii și nu trebuie considerate chestiuni preliminare accesorii ale actelor juridice aferente. Trebuie, așadar, să se constate

că desemnarea unui tutore pentru copiii minori și controlul exercitării activității acestuia sunt atât de strâns legate încât nu ar fi adecvat să se aplice norme de competență diferite, care ar varia în funcție de materia actului juridic în cauză.

- 31 În consecință, faptul că aprobarea în discuție în litigiul principal a fost solicitată în cadrul unei proceduri succesorală nu poate fi considerat determinant pentru ca această măsură să intre sub incidența dreptului succesoral. Necesitatea obținerii unei aprobări a instanței de tutelă este o consecință directă a stării și a capacității copiilor minori și constituie o măsură de protecție a copilului legată de administrarea, de conservarea sau de dispoziția cu privire la bunurile sale în cadrul exercitării autorității părintești în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) și alineatul (2) litera (e) din Regulamentul nr. 2201/2003.
- 32 O asemenea interpretare este susținută de raportul domnului Lagarde privind Convenția de la Haga din 1996 privind competența, dreptul aplicabil, recunoașterea, executarea și cooperarea în materia răspunderii părintești și a măsurilor de protecție a copiilor, al cărei domeniu de aplicare material corespunde, în materia răspunderii părintești, cu cel al Regulamentului nr. 2201/2003. Deși arată că succesiunile trebuie, în principiu, să fie excluse din această convenție, acest raport subliniază totodată că, în cazul în care legislația care reglementează dreptul succesoral prevede intervenția reprezentantului legal al copilului moștenitor, acest reprezentant va trebui să fie desemnat cu aplicarea normelor convenției menționate, un asemenea caz intrând în sfera răspunderii părintești.
- 33 Această interpretare este confirmată și de Regulamentul nr. 650/2012, inaplicabil *ratione temporis* în cauza principală, care a fost adoptat pentru a reglementa, în conformitate cu considerentul (9) al acestuia, toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate, și al cărui articol 1 alineatul (2) litera (b) exclude din domeniul său de aplicare capacitatea juridică a persoanelor fizice. Acest regulament vizează, astfel, numai aspectele care se raportează în mod specific la capacitatea succesorală, în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (c) din acest regulament, precum și capacitatea persoanei care întocmește dispoziția pentru cauză de moarte de a întocmi o astfel de dispoziție, conform articolului 26 alineatul (1) litera (a) din regulamentul menționat.
- 34 În plus, această interpretare cu privire la domeniul de aplicare al Regulamentelor nr. 2201/2003 și nr. 650/2012 este conformă cu jurisprudența Curții, care urmărește să evite orice suprapunere între normele de drept pe care aceste texte le prevăd și orice vid juridic (a se vedea prin analogie Hotărârea Nickel & Goeldner Spedition, C-157/13, EU:C:2014:2145, punctul 21, precum și jurisprudența citată).
- 35 În speță, reiese din decizia de trimitere că Nejvyšší soud a ridicat de asemenea problema dacă interesul superior al copilului nu ar fi compromis prin repartizarea procesului decizional în materie succesorală între două state membre diferite, pe de o parte, cel al deschiderii procedurii succesorală și, pe de altă parte, cel al reședinței obișnuite a copilului, prevăzută la articolul 8 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003.
- 36 În această privință, este necesar să se observe că, potrivit articolului 12 alineatul (3) din Regulamentul nr. 2201/2003, instanțele judecătorești dintr-un stat membru sunt competente, de asemenea, în materia răspunderii părintești în alte proceduri decât cele menționate la alineatul (1) al acestui articol atunci când, pe de o parte, copilul are o legătură strânsă cu acest stat membru, în special datorită faptului că unul dintre titularii răspunderii părintești își are reședința obișnuită aici, sau copilul este resortisant al acestui stat membru și, pe de altă parte, competența acestor instanțe a fost acceptată în mod expres sau în orice alt mod neechivoc de către toate părțile la procedură la data sesizării instanței, iar această competență este în interesul superior al copilului.
- 37 În cauza principală, astfel cum arată Comisia Europeană, articolul 12 alineatul (3) din Regulamentul nr. 2201/2003 poate constitui temeiul competenței instanței sesizate în materie succesorală pentru a aproba convenția de partaj succesoral, deși această instanță nu este cea a reședinței obișnuite a copilului, în măsura în care condițiile sus-menționate sunt îndeplinite.

- 38 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că Regulamentul nr. 2201/2003 trebuie interpretat în sensul că aprobarea unei convenții de partaj succesoral încheiate de tutorele unor copii minori în numele acestora constituie o măsură privind exercitarea răspunderii părintești, în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, care intră, așadar, în domeniul de aplicare al acestuia din urmă, iar nu o măsură privind succesiunile, în sensul articolului 1 alineatul (3) litera (f) din regulamentul menționat, exclusă din domeniul de aplicare al acestuia.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 39 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, trebuie interpretat în sensul că aprobarea unei convenții de partaj succesoral încheiate de tutorele unor copii minori în numele acestora constituie o măsură privind exercitarea răspunderii părintești, în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, care intră, așadar, în domeniul de aplicare al acestuia din urmă, iar nu o măsură privind succesiunile, în sensul articolului 1 alineatul (3) litera (f) din regulamentul menționat, exclusă din domeniul de aplicare al acestuia.

Semnături